

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-71>

УДК 330.131

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY BY CONDUCTING ECONOMIC EXAMINATIONS

Мащенко Ольга Вікторівна

доктор економічних наук, професор, перший проректор,
Класичний приватний університет

Шушко Ольга Олегівна

кандидат економічних наук,
завідувач відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності,
Запорізький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України

Mashchenko Olha

Classical Private University

Shushko Olha

Zaporizhzhia Scientific Research Forensic Center
of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

За результатами дослідження встановлено, що питання економічної експертизи – є не достатньо вивченим в Україні, але практичні ситуації доводять окремі переваги та недоліки даного засобу контролю. Констатовано, що існують наступні види експертних досліджень, які можуть бути проведені в межах реалізації заходів проведення економічної експертизи: планово-економічна; фінансова-аналітична; фінансово-кредитна; судово-бухгалтерська; податкова. Економічна експертиза – є невід’ємним елементом сучасної економічної безпеки національної економіки, який дозволяє протистояти економічній злочинності та застосовувати спеціальні заходи щодо нейтралізації або ліквідації зовнішніх та внутрішніх загроз. Застосування економічної експертизи створює засади для використання механізмів профілактичної та попереджувальної діяльності. Розглянуто фактори, які впливають на процедуру проведення економічної експертизи, серед яких виділено: інформаційне забезпечення проведення експертизи; суспільна потреба в існуванні незалежного інституту економічної експертизи в сфері економічних відносин; наявність механізмів, принципів, методів та законів, які забезпечують функціонування категорії «економічна експертиза». Розглянуто існуючі методики проведення судово-економічної експертизи як форми державного контролю. Серед видів несудової експертизи виділено наступні методи: гіпотетичних припущень, методи взаємозв’язку балансових показників, метод моделювання, а також, методи, що враховують сукупні ризики при застосуванні того чи іншого методу несудової експертизи. Зроблено висновки, що усі методи мають певний рівень похибки, що на практиці виглядає: по-перше, як гіпотетичні припущення експерта, які призводять до зниження достовірності висновків, по-друге, як обмеженість фахівця у виборі методик експертизи.

Ключові слова: економічна безпека, економічна експертиза, національна економіка, державний контроль.

Based on the results of the research, it was found that the issue of economic expertise is not sufficiently studied in Ukraine, but practical situations prove certain advantages and disadvantages of this means of control. It has been established that there are the following types of expert research that can be conducted within the framework of the implementation of economic expertise: planning and economic; financial and analytical; financial and credit; forensic accounting; tax Economic expertise is an integral element of modern economic security of the national economy, which allows to resist economic crime and apply special measures to neutralize or eliminate external and internal threats. The application of economic expertise creates the basis for the use of mechanisms of preventive

and preventive activities. Factors affecting the procedure of conducting an economic examination were considered, among which the following were highlighted: information support for conducting the examination; public need for the existence of an independent institute of economic expertise in the field of economic relations; availability of mechanisms, principles, methods and laws that ensure the functioning of the "economic expertise" category. The existing methods of conducting forensic economic examination as a form of state control are considered. Among the types of non-forensic examination, the following methods are distinguished: hypothetical assumptions, methods of interrelationship of balance indicators, modeling method, as well as methods that take into account cumulative risks when applying one or another method of non-forensic examination. It was concluded that all methods have a certain level of error, which in practice looks like: firstly, as hypothetical assumptions of the expert, which lead to a decrease in the reliability of the conclusions, secondly, as a limitation of the specialist in the choice of examination methods.

Keywords: economic security, economic expertise, national economy, state control.

Постановка проблеми. В мінливих умовах політичної та соціально-економічної ситуації, що склалася в країні, необхідно докласти значних зусиль для розвитку механізмів, які дозволяють досліджувати економічні процеси із високим рівнем достовірності та точності результатів. В цьому контексті засоби та методи економічної експертизи дозволяють не лише виявити факти правопорушень, а і простежити процес їх формування для вчасного попередження рецидиву у майбутньому. За рахунок посилення заходів державного контролю за економічною діяльністю можна створити умови для забезпечення економічної безпеки національної економіки на необхідному рівні. Роль економічної експертизи в економічних процесах зростає з розвитком глобалізації, внаслідок посиленням конкурентної боротьби, через людський фактор впливу, розвиток системи державного контролю тощо, які загалом, з одного боку, обумовлюють появу неузгодженостей, конфліктів, а, з іншого боку, попереджають та виявляють порушення. Через це в умовах економічної нестабільності та трансформації нормативно-правового забезпечення зростає актуальність інструментарію економічної експертизи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню забезпечення економічної безпеки на макро-рівні у своїх працях приділяли: І. Г. Мішина, яка визначила суть економічної безпеки, пріоритетні напрямки підвищення її рівня із застосуванням технологічної, інвестиційної, продовольчої складових [1]. О. С. Саєнком виявлено внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці країни та розроблено пропозиції щодо формування системи її зміцнення [2]. В роботах В. О. Шуршина надано пропозиції щодо удосконалення теоретичних підходів до визначення сутності системи економічної безпеки на регіональному рівні [3].

Е. В. Камишнікова [4] та Л. О. Чаговець [5] у своїх роботах досліджували економічну

безпеку підприємств, зокрема: Е. В. Камишніковою розкрито зміст категорії «економічна безпека підприємства», розглянуто комплекс зовнішніх і внутрішніх факторів, що зумовлюють появу загроз промислових підприємств. Нею запропоновано концептуальний підхід до побудови універсальної шкали оцінки рівня економічної безпеки на базі узагальненої функції бажаності [4].

Питання економічної експертизи наразі є достатньо вивченим в Україні, але практичні ситуації доводять окремі переваги та недоліки даного засобу контролю та доказування, особливо умовах реформи системи державного контролю та активізації ділової активності суб'єктів господарювання.

Свій внесок у розвиток дефініції «економічна експертиза» зробили не лише науковці економічного профілю, а й юридичного. Серед них варто відмітити праці І. Алієва, В. Лисиченка, Б. Шевченка. Вивчення розвитку та становлення економічної експертизи знайшли своє відображення в наукових доробках Р. Белкіна, О. Ейсмана, та Н. Малаховської. В працях Ф. Бутинець, М. Білухи, В. Лякіса розглядалися головні складові організації проведення економічної експертизи та особливості застосування експертизи в економічній діяльності суб'єктів господарювання. Проте, питання взаємозв'язку економічної безпеки та заходів проведення економічної експертизи не підіймались.

Вклад основного матеріалу дослідження. Економічна експертиза вважається особливим видом експертних досліджень, в процесі проведення якого застосовуються знання з різних сфер економічної науки – фінансів, бухгалтерського обліку, статистики, економіки, оподаткування тощо. Крім того, економічна експертиза з правової точки зору – це отримання і уточнення наявних доказів, які можуть дозволити виявити факт правопорушення або попередити його виник-

нення. Наведені визначення доводять зв'язок економічної експертизи, її призначення із такою категорією економічної безпеки, як ризику, їх виявлення та попередження, хоча безпосередньо сама процедура проведення економічної експертизи несе із собою характерні власні ризики як для оцінювача, так і для об'єкту, процесу чи явища тощо, які підлягали оцінюванню, тому на теренах ризику та управління ним формується взаємозв'язок засобів економічної експертизи та стану економічної безпеки національної економіки.

Науковці, за результатами аналізу літератури економічного та юридичного профілю та законодавства – виділяють наступні види експертних досліджень, які можуть бути проведені в межах реалізації заходів проведення економічної експертизи [6]: планово-економічна; фінансова-аналітична; фінансово-кредитна; судово-бухгалтерська; податкова. Варто зауважити, що економічну експертизу не можна відносити до виду криміналістичних, але саме її процедура призначається при розслідуванні злочину в економічній сфері у судовому та несудовому порядку.

Економічна експертиза – це невід'ємний елемент сучасної економічної безпеки національної економіки, який дозволяє протистояти економічній злочинності та застосувати спеціальні заходи щодо нейтралізації або ліквідації зовнішніх та внутрішніх загроз. Застосування економічної експертизи створює засади для використання механізмів профілактичної та попереджувальної діяльності, які можуть здійснюватися в спеціальних та неспеціальних формах реалізації, що відображає переваги даного методу доказування.

В умовах мінливої політичної та соціально-економічної ситуації в країні реалізація сучасних реформ повинна враховувати необхідність м'якої форми посилення контролю за економічними процесами з боку держави та суб'єктів господарювання. Вважаємо за доцільним зосередити свої зусилля на створенні та забезпеченні функціонування інституту економічної експертизи як системи, яка здійснює моніторинг та контроль за результатами економічної діяльності. Крім того, вагомим аспектом залишається актуалізація питань самоорганізації суб'єктів господарювання в межах питань самоконтролю, самоаналізу та самооцінювання, оскільки сучасна реформа державного контролю знижує адміністративний тиск та актуалізує засоби та технології аудиту замість ревізій та перевірок. Тому вирішальним аспектом забезпечення

економічної ефективності діяльності суб'єктів господарювання стане свідоме прийняття рішення щодо налагодження дієвого внутрішнього контролю.

Економічна експертиза в межах завдань забезпечення економічної безпеки застосовується при дослідженні господарської діяльності суб'єктів господарювання як елементів національної економіки, дозволяє дослідити процеси формування фінанси-економічних показників проведених операцій в минулому та поточному періодах, а також коректність та точність їх відображення в облікових записах. Метою проведення судово-економічної експертизи вважається виявлення таких явищ, як крадіжки, допущення збитків, нестача та інші викривлення обліку. Під час проведення судово-економічної експертизи проводиться аналіз бухгалтерської, фінансово-економічної та виробничої діяльності господарських об'єктів, які зазнали збитки, втрати, крадіжки цінностей та мали епізоди привласнення товарно-матеріальних цінностей та інші факти перекручення облікових записів. Цілями несудової економічної експертизи можуть стати будь-які економічні питання, що відображають результати неузгодженості як інтересів суб'єктів господарювання, так і правильності ведення обліку. Отже, економічну експертизу не можна відносити до криміналістичних, хоча вона проводиться під час розгляду судових справ правопорушень у сфері економіки. Економічна експертиза застосовується при розслідуванні адміністративних, податкових та митних злочинів, а також при вирішенні цивільно-правових спорів [7].

Об'єктами дослідження у експертизах виступають: первинні документи (накладні, акти приймання-передачі, касові та банківські документи, митні декларації, інвентаризаційні описи, відомості нарахування заробітної плати тощо); облікові реєстри (касові книги, картки складського обліку, реєстри податкових накладних, відомості аналітичного обліку, журнали-ордери, головні книги); бухгалтерська, фінансова та податкова звітність звіти матеріально відповідальних осіб, касові звіти, звіти про використання коштів, наданих під звіт, баланси та фінансова звітність, податкові декларації та звіти) [8].

Таким чином, економічну експертизу рекомендують розглядати як інструмент, який дозволяє запобігати виникненню економічних порушень, але деякі вчені вважають, що економічна експертиза – це механізм, який допомагає виявити докази здійснення економіч-

ного злочину, що, на наш погляд, розкриває суть категорії з різних сторін, які доповнюють одна одну. Економічна експертиза визначає коректність відображення фактів фінансової, бухгалтерської, господарської діяльності суб'єкта господарювання в документах звітності та бухгалтерського обліку. Під коректністю мається на увазі достовірність представлених для оцінювання облікових даних. Крім того, економічна експертиза створює можливості виявлення причинно-наслідкових зв'язків формування фактів не лише в поточному та минулому обліковому періоді, а й в майбутніх подіях. При наявності критичних чинників, які можуть слугувати своєрідними індикаторами виникнення правопорушень, стає можливим їх попередження. Таким чином, доцільним є твердження, що економічна експертиза – це інструмент, який дозволяє оцінити нейтрально та безумовно ситуацію, процес, явище, об'єкт, особливо в тих випадках, коли існують перешкоди, які створюють перепони при здійсненні обліку та унеможливають проведення об'єктивного дослідження іншими зацікавленими сторонами.

На рівні держави з метою побудови оптимальної системи державного регулювання створено важелі, які дозволяють на законодавчому рівні забезпечити умови для гнучкого та адаптивного регулювання процедури економічної експертизи за різними напрямками з урахуванням динамічних змін технологій та економічних процесів. Сучасна система національної економіки потребує створення та функціонування цілісних спеціалізованих інститутів, в компетенцію яких входить контроль на державному рівні об'єктів господарювання та активізація їх самоаналізу, самоконтролю та самооцінювання. Проте, на зазначені інститути покладено лише наступні функціональні обов'язки [9;10]: проведення ревізій; аудит; перевірка; господарський контроль тощо.

Економічна експертиза в межах забезпечення державного контролю має керуватися наступними принципами [11]: повнота перевірки; законність здійснення експертизи; можливості відшкодування збитків. Варто зауважити, що при розслідуванні злочинів економічного характеру можна залучати як експертів, так і спеціалістів, які володіють знаннями в одній сфері економіки. Законодавством не передбачено заборони щодо залучення експертів, які були задіяні в розгляді інших справ в якості спеціалістів. Але все ж таки існує різниця між експертом та спеціалістом, яка виявляється в наступному [11]:

- питання, які потребують вирішення;
- мета залучення до роботи відповідних фахівців;
- методи дослідження, які будуть використовуватися;
- завдання, які необхідно розв'язати;
- докази, які будуть братися до уваги в процесі прийняття рішення;
- результати роботи.

Замовниками економічної експертизи можуть бути як зацікавлені треті особи, так і будь-які установи. Отже, економічна експертиза відіграє важливу роль в становленні боротьби із економічною злочинністю та підвищенні ефективності системи економічної безпеки через профілактичну дію, яка може здійснюватися як в спеціальних, так і неспеціальних формах.

Для більш детального розгляду економічної експертизи, як форми державного контролю, доцільно було б розглянути фактори, які впливають на процедуру проведення економічної експертизи.

1. Інформаційне забезпечення проведення експертизи – це сукупність даних, які характеризують фактичний стан господарського об'єкту, а також нормативно-правове та законодавчо-нормативне проведення економічної експертизи [9; 10]. Основним призначенням інформаційного забезпечення можна назвати: інформування учасників економічної експертизи щодо стану досліджуваного господарського об'єкту; інформування учасників економічної експертизи щодо відповідності поданих даних нормам законодавчої бази; інформування третіх зацікавлених осіб та працівників правоохоронних органів з питань, які стосуються розслідування справ щодо виявлення економічних злочинів.

Держава завжди приділяла велику увагу законодавчому регулюванню судово-економічної експертизи для формування оптимальної системи державного регулювання. Організація судово-економічної експертизи спрямована на підготовку та проведення комплексу заходів, які полягають в координації роботи, упорядкуванні інформаційних потоків та оптимізації процесу проведення судово-економічної експертизи.

Аналіз нормативно-правової бази надав можливість зробити висновки, що порядок здійснення судово-економічної експертизи регулюється великою кількістю нормативно-правових актів, а її основи закладені у Конституції України. Права судового експерта визначені у ЗУ «Про судову експертизу» [12], тоді як

його обов'язки у Наказі Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 [13]. Таким чином, головною проблемою державного регулювання судово-економічної експертизи є недоліки нормативно-правового забезпечення. Вирішення цієї проблеми запропоновано шляхом усунення суперечностей у положеннях чинного законодавства.

2. Суспільна потреба в існуванні незалежного інституту економічної експертизи в сфері економічних відносин [9; 10]. Наразі активність залучення економічних експертів зростатиме за рахунок активізації та розвитку форм господарської діяльності, підвищення рівня свідомого здійснення попереджувального самоаналізу, самооцінювання в межах внутрішнього контролю, самостійної ініціації незалежної експертної оцінки. Однак, питання фінансового забезпечення реалізації проведення експертизи та інших заходів контролю покладено безпосередньо на ініціаторів, і його вирішення значно стримує висока вартість послуг та нестача власних фахівців контролю.

3. Наявність механізмів, принципів, методів та законів, які забезпечують функціонування категорії «економічна експертиза» [9; 10]. Сучасне нормативно-правове поле значно стримує дії економічного експерта, що негативно впливає на зміст висновків за рахунок обмеженості та вузькості проведеного дослідження. Зроблено висновок, що наразі законодавча база, яка регламентує питання призначення та проведення економічної експертизи, дещо обмежує замовників та виконавців у використанні та реалізації процедури економічної експертизи. Також спостерігається виникнення суперечок, які спричинені неузгодженостями норм, які мають місце в нормативно-правовій базі, яка регламентує проведення економічної експертизи, зокрема, з нормами Податкового кодексу України [14].

Саме через це необхідно уніфікувати законодавчі норми з питань ефективного проведення економічної експертизи, тому що у кожній сфері існують свої нюанси протікання соціально-економічних процесів, які обумовлюють появу характерних аспектів проведення їх експертизи, результати якої по-різному регламентуються та трактуються різними експертами.

Крім того, як вже зазначалося, виконання експертом економічної експертизи обмежується роботою лише з тими документами та обліковими записами, які йому були надані в межах законодавства. Таким чином, експерт проводить економічну експертизу без доступу

до самого суб'єкту господарювання та не маючи права отримувати необхідні додаткові дані, нерегламентовані законодавством. Безумовно, таке положення справ не лише створює перешкоди на етапі проведення дослідження, а й гальмує надання експертного рішення та висновку щодо подальших дій по відношенню до суб'єкта господарювання. Знову ж таки постає питання щодо достовірності висновку, який формується лише на основі документальних даних.

Беручи до уваги той факт, що економічна експертиза – це не лише отримання і уточнення наявних доказів, що дозволяє виявити факт правопорушення, а й інститут, який попереджує виникнення ситуацій спотворення обліку та економічних злочинів, компенсує недоліки, уточнює та доповнює результати застосування інших методів контролю. Таким чином, роль економічної експертизи на державному рівні зростає, що обумовлює необхідність формування та розвитку окремого незалежного інституту експертизи в межах вирішення питань забезпечення економічної безпеки національної економіки.

Враховуючи вище зазначені проблеми проведення економічної експертизи, які мають методичний характер, розглянемо більш детально методики проведення судово-економічної експертизи як форми державного контролю та інструменту компенсації.

Науковим підходом, що визначає принципи, методи та інструменти проведення економічної експертизи, є методика. В економічній літературі у більшості публікацій розглядається два види експертиз: судова та несудова, тому й методи її проведення та методики визначаються в більшості випадків нормативно-правовими актами.

Якщо розглядати судову економічну експертизу з точки зору застосування різних методик, спираючись на дослідження вітчизняних науковців, можна виокремити наступні складові методології (табл. 1).

Таким чином, всі дії експерта підпорядковуються процесуальним нормам, результати перевірки оформлюються строго уніфікованими документами, структура експертного висновку обмежена інструкціями та законами, тому дослідницька частина висновку експерта має охоплювати відомості про застосування конкретних атестованих методик. Однак, на думку провідних фахівців (суддів, експертів та інших) було обґрунтовано доцільність актуалізації методичних засад експертних оцінок [16, с. 17].

Таблиця 1

Складові методології судово-економічної експертизи

Назва складової методології судово-економічної експертизи	Характеристика складової	Набір методів, що використовуються
Філософська	Дає можливість сформулювати загальні приписи та поняття пізнавальної діяльності людини	Філософські (загальнонаукові) методи пізнання (аналіз, синтез, дедукція, індукція, гіпотеза, порівняння, формалізація, опис, узагальнення, діалектичний тощо)
Концептуальна	Існує можливість сформулювати концепцію дослідження для виконання широкого кола завдань	Загальнонаукові принципи, форми, інструменти, що застосовуються при дослідженні різних об'єктів – методи формальної логіки, аналізу, групування, контент-аналізу тощо
Науково-практична	Дозволяє, спираючись на конкретний інструментарій та методику, виконати завдання певного напрямку (наприклад, експертиза податків)	Спеціально розроблені методики та методи, що затверджені державними органами, визначені Інструкціями, затвердженими Міністерством юстиції України, іншими законодавчими актами (Процесуальний кодекс, Податковий кодекс, Кримінальний кодекс, Закон України «Про судову експертизу» тощо)

Джерело: узагальнено на підставі [9; 10; 11; 15; 16]

Наприклад, в Реєстрі методик проведення судових експертиз, є методика, розроблена Дніпропетровським науково-дослідним інститутом судових експертиз за номером 11.0.08, в якій запропоновано основним методом вважати діалектичний, а спеціальними – метод документальної перевірки, зіставлення документів, моделювання, методи економічного аналізу і притаманні їм специфічні інструменти [17]. Також в реєстрі нараховується близько 120 чинних методик, що стосуються експертизи різних сфер господарської та фінансово-економічної діяльності підприємств.

Стосовно несудової експертизи, то класифікація методів її проведення також не відрізняється єдністю поглядів науковців. Актуальними є застосування методу гіпотетичних припущень, який описано в дослідженні [15]. Цей метод, на думку авторів, слід застосовувати при проведенні експертизи нових явищ, що не мають аналогів, коли експерт висуває свої версії, тобто формулює гіпотези. Експертна версія (гіпотеза) відображає обґрунтоване його припущення про властивості і стан представлених об'єктів, кінцеві і проміжні обставини, що підлягають встановленню в ході дослідження [15, с. 89]. Недоліком цього методу є те, що експерт шляхом різних логічних умовиводів перевіряє достовірність гіпотези, тобто, спирається на власні знання,

досвід та типові ситуації, їх аналіз, а потім оцінює результати дослідження, підводить підсумки і формулює висновок. Такий метод має великий ступінь суб'єктивізму.

З. В. Кир'янова, Є. І. Седова [18] поряд з документальними і розрахунково-аналітичними виділяє методи взаємозв'язки балансових показників. Слід зауважити, що ці методи багато дослідників [19; 20] відносять до прийомів документального контролю, які використовуються в економічній експертизі.

Як було зазначено вище, в атестованій методиці Дніпропетровського НДІ судових експертиз, одним з методів є моделювання [21]. Автори доводять, що застосування даного методу дозволить експерту дослідити альтернативні варіанти проведення господарських операцій, визначити їх вплив на фінансово-господарський стан підприємства, а також при відсутності повного обсягу документів – виявити можливі альтернативи операцій при банкрутстві або рейдерському захваті суб'єкта господарювання.

Кравченко О. О. [22] при розробці авторського методологічного підходу оцінювання ефективності фінансового планування пропонує враховувати сукупні ризики при застосуванні того чи іншого методу дослідження системи, при цьому автор зазначає, що більшість ризиків відносяться до суб'єктивного та

організаційного аспектів, тому їх рівень безпосередньо залежить від рівня свідомості суб'єкта прийняття рішень. Тобто, при прийнятті рішення про застосування тієї чи іншої методики, експерт повинен мати чітку систему розрахунку похибки з метою формування експертного висновку з достатньо високим рівнем достовірності.

Виходячи із вищесказаного, пропонуємо визначати ефективність комплексної методики проведення економічної експертизи, застосовуючи системний підхід, тому опишемо її наступним кортежем параметрів:

$$E = \langle C, I^D, P, R, H, t \rangle, \quad (1)$$

$\langle C = \{c_j\}$ – множина цілей проведення економічної експертизи;

$I = \{i_j\}$ – множина вхідної аналітичної інформації (документів), що забезпечує проведення процедури аналізу за період $[t_1; t_{1-n}]$;

$D \in [0; 1]$ – ступінь достовірності (вхідної аналітичної інформації (документів), методів економічної експертизи, що використовуються);

$P = \{p \in (1, P)\}$ – множина відібраних експертом показників господарської діяльності суб'єкта господарювання та їх аналізу за період t ;

$R = \{r(t)\}$ – множина ризиків, що притаманні обраним експертом методам проведення економічної експертизи на період t ;

$H = \{h(t)\}$ – множина характеристик експерта, який проводить економічну експертизу на період t (рівень кваліфікації, обізнаність, досвід, обмеження діяльності тощо);

t – аналізований часовий період, до якого відносяться обрані експертом показники.

Кінцевим результатом експертизи є експертний висновок, зміст якого використовується як доказ або спростування за конкретним питанням, тому його змісту повинні довіряти зацікавлені особи. При цьому, ступінь довіри до змісту висновку визначає ступінь достовірності результатів. Таким чином, завжди присутній ризик достовірності результатів економічної експертизи, проте, його значення є допустимим або навпаки, не прийнятним, тому умову довіри до результатів економічної експертизи опишемо наступним чином:

$$U = \sum_l (D_f(t) - D_p(t))^2 \rightarrow \min, \quad (2)$$

$D_f(t)$ – фактичний рівень достовірності експертного висновку за період t ;

$D_p(t)$ – планований (допустимий, прийнятний) рівень достовірності експертного висновку за період t .

Висновки. Таким чином, усі методи мають певний рівень похибки (ризик), що на практиці виглядає, по-перше, як гіпотетичні припущення експерта, які призводять до зниження достовірності висновків, по-друге, як обмеженість фахівця у виборі методик експертизи. Тобто логіка побудови дослідження експерта, вибір варіантів методів визначають ступінь достовірності експертного висновку, тому експерт повинен враховувати усі можливості використання широкого спектру методів у комплексі та обирати в кінцевому варіанті логіку дослідження за критерієм мінімізації сукупної похибки в методах та максимізації достовірності вхідних даних (документів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мішина І. Г. Економічна безпека в умовах ринкових трансформацій : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.01; Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2007. 20 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124010711>
2. Саєнко О. С. Зміцнення економічної безпеки як чинник ефективного функціонування економічної системи : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01; Одес. держ. екон. ун-т. Одеса, 2010. 20 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20100525000411>
3. Шуршин В. О. Система економічної безпеки регіону: аналіз та перспективи : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05; Рада по вивч. продуктивних сил України НАН України. Київ, 2009. 20 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20100426002067>
4. Камишнікова Е. В. Методи оцінки економічної безпеки промислових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04; Приазов. держ. техн. ун-т. Маріуполь, 2010. 20 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20100830000345>
5. Чаговець Л. О. Моделі оцінки та аналізу економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.11; Харк. нац. екон. ун-т. Харків, 2010. 20 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20100525000659>
6. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навчальний посібник. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2005. 232 с.

7. Пашинська І. І. Концептуальні основи судово-економічної експертизи / І. І. Гашинська: *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2013. № 1. С. 296–298.
8. Судово-економічна експертиза та напрямки: офіційний веб-сайт Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. URL: <https://ondise.minjust.gov.ua/sudovo-ekonomichna-ekspertiza-ta-napryamki-%D1%97%D1%97-doslidzhennya/>
9. Світлоока В. Ф. Загрози економічній безпеці країни та роль економічної експертизи в їх зменшенні. *Економіка та держава*. 2013. № 1. С. 80–83.
10. Світлоока В. Ф. Оцінювання економічного ефекту та впливу на економічну захищеність від впровадження вдосконалень інституту економічної експертизи. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту*. 2014. Вип 6. Ч. 2. С. 54–57.
11. Федчишина В. В. Щодо окремих аспектів податкової експертизи. *Фінансове право*. 2016. № 1 (35). С. 38–42.
12. Про судову експертизу: Закон від 25.02.1994 р. № 4038-XII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4038-12>
13. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-Методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ від 08.10.1998р. № 53/5 / Міністерство юстиції України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0705-98>
14. Податковий кодекс України (зі змінами та доповненнями) : Закон від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
15. Голяш І. Д., Романів С. Р. Використання методу гіпотетичних припущень у судово-економічній експертизі. *Прогнозування та моделювання соціально-економічних процесів сьогодення* : зб. мат-лів Всеукр. науково-практ. конференції (м. Київ, 13–14 січня 2017 р.). Київ : ГО «Київський економічний науковий центр», 2017. С. 87–90.
16. Євдокіменко С. В. Судово-економічна експертиза: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 44 с.
17. Реєстр методик проведення судових експертиз: Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <http://rmpse.minjust.gov.ua/page/1>
18. Кир'янова З. В., Сєдова Є. І. Аналіз фінансової звітності : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2013. 429 с
19. Дерій В. А., Дема Д. І. Економічна експертиза діяльності підприємств: *Економіка та суспільство*. 2017. № 11. С. 508–514. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/82.pdf
20. Перезовова І. В. Економічна експертиза як специфічна галузь знань: *Економіка: реалії часу*. 2013. № 3 (8). С. 97–105.
21. Капустник К. В., Хомутенко О. В. Застосування методу моделювання при виконанні судових економічних експертиз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2013. Вип. 13. С. 427–432.
22. Кравченко О. О. Фінансове планування на основі сценарних прогнозів на залізничному транспорті : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.08; Нац. Академія наук України, Ін-т економіки промисловості. Київ, 2015. 635 с.

REFERENCES:

1. Mishyna I. H. (2007) *Ekonomichna bezpeka v umovakh rynkovykh transformatsii* [Economic security in conditions of market transformations]: avtoref. dys... kand. ekon. nauk: 08.00.01; Donetsk. nats. un-t. Donetsk, 20 P. Available at: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124010711>
2. Saienko O. S. (2010) *Zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky yak chynnyk efektyvnoho funktsionuvannia ekonomichnoi systemy* [Zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky yak chynnyk efektyvnoho funktsionuvannia ekonomichnoi systemy]: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.01; Odes. derzh. ekon. un-t. O., 20 P. Available at: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20100525000411>
3. Shurshyn V. O. (2009) *Systema ekonomichnoi bezpeky rehionu: analiz ta perspektyvy* [The system of economic security of the region: analysis and prospects]: avtoref. dys... kand. ekon. nauk: 08.00.05; Rada po vyvch. produktyvnykh syl Ukrainy NAN Ukrainy. Kyiv, 20 P. Available at: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20100426002067>
4. Kamyshnykova E. V. (2010) *Metody otsinky ekonomichnoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv* [Methods of assessing the economic security of industrial enterprises]: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04; Pryazov. derzh. tekhn. un-t. Mariupol, 20 s. Available at: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20100830000345>
5. Chahovets L. O. (2010) *Modeli otsinky ta analizu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Models of assessment and analysis of economic security of the enterprise]: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.11; Khark. nats. ekon. un-t. Kharkiv, 20 s. Available at: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20100525000659>

6. Ponikarov V. D. (2005) Sudovo-ekonomichna ekspertyza [Forensic economic examination]: navchalnyi posibnyk. Kharkiv : VD "INZhEK", 232 P.
7. Pashynska I.I. (2013) Kontseptualni osnovy sudovo-ekonomichnoi ekspertyzy [Conceptual foundations of forensic economic examination]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu*. № 1. P. 296–298.
8. Sudovo-ekonomichna ekspertyza ta napriamky: ofitsiinyi veb-sait Odeskoho naukovy-doslidnogo instytutu sudovykh ekspertyz Ministerstva yustytzii Ukrainy [Forensic economic expertise and directions: the official website of the Odesa Research Institute of Forensic Expertise Ministry of Justice of Ukraine]. Available at: <https://ondise.minjust.gov.ua/sudovo-ekonomichna-ekspertiza-ta-napryamki-%D1%97%D1%97-doslidzhennya/>
9. Svitlooka V. F. (2013) Zahrozy ekonomichnii bezpetsi krainy ta rol ekonomichnoi ekspertyzy v yikh zmenshenni. *Ekonomika ta derzhava*. № 1. P. 80–83.
10. Svitlooka V. F. (2014) Otsiniuvannia ekonomichnogo efektu ta vplyvu na ekonomichnu zakhyshchenist vid vprovadzhennia vdoskonalen instytutu ekonomichnoi ekspertyzy [Assessment of the economic effect and impact on economic security from the implementation of improvements to the Institute of Economic Expertise]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzh. un-tu*. № 6(2). P. 54–57.
11. Fedchyshyna V. V. (2016) Shchodo okremykh aspektiv podatkovoi ekspertyzy [Regarding certain aspects of tax examination]. *Finansove pravo*. № 1 (35). P. 38–42.
12. Pro sudovu ekspertyzu: Zakon vid 25.02.1994 r. № 4038-XII / Verkhovna Rada Ukrainy [On forensic examination: Law of February 25, 1994 No. 4038-XII / Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4038-12>.
13. Pro zatverdzhennia Instruksii pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta Naukovo-Metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzen: Nakaz vid 08.10.1998r. № 53/5 / Ministerstvo yustytzii Ukrainy [On the approval of the Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and Scientific and Methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies: Order dated 08.10.1998. No. 53/5 / Ministry of Justice of Ukraine]. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0705-98>
14. Podatkovyi kodeks Ukrainy (zi zminamy ta dopovnenniamy) : Zakon vid 02 hrudnia 2010 r. № 2755-VI / Verkhovna Rada Ukrainy [Tax Code of Ukraine (as amended): Law dated December 2, 2010. No. 2755-VI / Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
15. Holiash I.D., Romaniv S.R. (2017) Vykorystannia metodu hipotetychnykh prypushchen u sudovo-ekonomichnii ekspertyzi [Using the method of hypothetical assumptions in forensic economic examination]: Prohnozuvannia ta modeliuvannia sotsialno-ekonomichnykh protsesiv sohodennia: zb. mat-liv Vseukr. naukovo-prakt. konferentsii (m. Kyiv, 13-14 sichnia 2017 r.). Kyiv: HO «Kyivskiy ekonomichnyi naukovyi tsentr». P. 87–90.
16. Ievdokimenko S.V. (2017) Sudovo-ekonomichna ekspertyza: teoretyko-metodolohichni zasady i praktyka realizatsii [Forensic economic examination: theoretical and methodological principles and implementation practice]: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. : 12.00.09; MVS Ukrainy, Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 44 p.
17. Reiestr metodyk provedennia sudovykh ekspertyz: Ofitsiinyi sait Ministerstva yustytzii Ukrainy [Register of forensic examination methods: Official website of the Ministry of Justice of Ukraine]. Available at: <http://rmpse.minjust.gov.ua/page/1>
18. Kyrianova Z. V., Siedova Ye. I. (2013) Analiz finansovoi zvitnosti: navch. posib. [Analysis of financial statements: training. manual]. Kyiv: KNEU, 429 p.
19. Derii V. A., Dema D. I. (2017) Ekonomichna ekspertyza diialnosti pidpriemstv [Economic expertise of enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 11. S. 508–514. Available at: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/82.pdf
20. Perevozova I. V. (2013) Ekonomichna ekspertyza yak spetsyfichna haluz znan [Economic expertise as a specific field of knowledge]. *Ekonomika: realii chasu*. № 3 (8). P. 97–105.
21. Kapustnyk K. V., Khomutenko O.V. (2013) Zastosuvannia metodu modeliuvannia pry vykonanni sudovykh ekonomichnykh ekspertyz [Application of the modeling method in the performance of forensic economic examinations]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*, № 13. P. 427–432.
22. Kravchenko O. O. (2015) Finansove planuvannia na osnovi stsenarnykh prohnoziv na zaliznychnomu transporti [Financial planning based on scenario forecasts for railway transport]: dys. ... dokt. ekon. nauk : 08.00.08; Nats. Akademiia nauk Ukrainy, In-t ekonomiky promyslovosti. Kyiv, 635 p.